

Vad säger CF:s lönestatistik?

Fil lic Anders Klevmarcken, forskare vid Industrins Utredningsinstitut, belyser i nedanstående artikel skillnaden mellan CF-statistiken och SAF-statistiken.

Författaren har sedan flera år tillbaka arbetat med ett forskningsprojekt som behandlar statistiska metoder vid analysen av inkomst och lönedata. Slutrapport från projektet har nyligen publicerats.

Såväl i det fackliga förhandlingsarbetet som i den allmänna debatten har jämförelser av löner baserade på metodiskt insamlad statistisk information kommit att spela en allt större roll. Ett exempel på ett förhandlingsområde där lönestatistiken spelar en instrumental roll är förhandlingarna för industritjänstemännen. Det förhandlingssystem som utarbetats för denna sektor bygger i mycket stor utsträckning på att det finns en detaljerad lönestatistik. Ett av flera exempel är beräkningen av de sk statistiska ålderstilläggen. Exempel på hur inkomst- och lönestatistik kan brukas (och missbrukas) i den allmänna debatten kan man finna i den debatt som fördes i anslutning till konflikten mellan staten och kommunerna å ena sidan och de offentligt anställda å den andra under vintern 1970/71. Som de flesta säkert minns gjordes då jämförelser av löneutvecklingen mellan olika SACO-grupper och arbetare och övriga tjänstemannagrupper, vilka gav skilda resultat, beroende på vilka principer som tillämpades i jämförelserna och vilken statistisk information som utnyttjades.

Det borde vara ett självklart krav vid alla lönejämförelser att de grupper av löntagare och de lönebegrepp man använder är jämförbara eller att man åtminstone har en uppfattning om vari den bristande jämförbarheten består och hur stor roll den kan spela för det resultat man får. De insamlingsmetoder som användes för att få lönestatistik bör inte heller skilja sig åt på ett sådant sätt att man därigenom bygger in systematiska skillnader i resultaten, vilka speglar skillnader i metoder snarare än i löneläge. På industritjänstemannaområdet har man "löst" detta problem genom att SAF och SIF-SALF-HTF kommit överens om en gemensam statistikinsamling, vilket innebär att SAF administrerar denna. CF deltar däremot inte i detta

samarbete utan samlar in sin egen statistik. Sedan flera år tillbaka har författaren till denna artikel arbetat med ett forskningsprojekt som behandlar statistiska metoder vid analysen av inkomst och lönedata. En slutrapport från detta projekt har just publicerats, (Statistical Methods for the Analysis of Earningsdata with Special Application to Salaries in Swedish Industry för Industriens Utredningsinstitut och Statistiska Centralbyrån, Almqvist & Wiksell, Uppsala 1972), och en sammanfattning (på svenska) av de empiriska resultaten beräknas utkomma till hösten. Några resultat har tidigare presenterats i denna tidskrift (1968/9). I denna artikel redovisas en liten undersökning av den bristande jämförbarheten mellan SAF:s och CF:s lönestatistik.

Skillnader

Låt oss börja med att se vad som skiljer CF- och SAF-statistiken beträffande insamlingsmetodiken och sedan försöka undersöka hur detta slår på de redovisade resultaten. SAF-statistiken insamlas från personalavdelningarna vid varje företag som är medlem i SAF och gäller heltidsanställd tjänstemannapersonal med ett viktigt undantag, nämligen att några uppgifter för tjänstemän i företagsledande ställning inte lämnas. CF-statistiken erhålles genom en enkät direkt till de anställda civilingenjörerna (egna företagare och utlandsanställda ingår ej). Utsändningslistan omfattar naturligtvis i första hand medlemmarna i CF men därtill försöker man även nå civilingenjörer som inte är medlemmar med hjälp av examenslistor m m. Detta betyder att CF-statistiken innehåller stora grupper av civilingenjörer som inte är anställda i företag anslutna till SAF. Först och främst gäller det de offentligt anställda men det finns även privatanställda som inte täckes av SAF-stati-

stiken. Det gäller t ex en stor del av de konsulterande ingenjörerna. Redan de populationer man försöker täcka med respektive lönestatistik skiljer sig således åt.

Nästa steg är att se hur väl insamlingen av uppgifter lyckats såsom detta mätes i svarsfrekvensen. Den av SAF redovisade frekvensen (tabell) är antalet tjänstemän redovisade till lönestatistiken (ej endast civilingenjörer) i förhållande till antalet redovisade i medlemsregistret. Möjligen kan man misstänka

Tabell 1. Svarsfrekvens (%)

År	SAF	SER	SMR
1961	92	90	80
1965	94	87	76
1970	96	84	94

att den på detta sätt mätta svarsfrekvensen som ju är ganska hög är något överskattad då uppgifterna till lönestatistiken säkerligen inte lämnas oberoende av uppgifterna till medlemsregistret. Någon svarsfrekvens enbart för civilingenjörer beräknas ej. Inte heller tolkningen av svarsfrekvensen i CF-statistiken är självklar. Visserligen är frekvensen definierad som kvoten mellan antalet besvarade och antalet utsända enkäter, men svarsfrekvensen bland medlemmar är högre än bland icke medlemmar, vilket får den något paradoxala effekten att ju större arbete CF lägger ned på att finna adresser till icke medlemmar, desto lägre blir den genomsnittliga svarsfrekvensen. Såsom frekvenserna redovisas är bortfallet något större i CF-statistiken än i SAF-statistiken, men av ovan nämnda skäl är det svårt att jämföra dem på ett meningsfullt sätt. Bortfallet är särskilt besvärande om det är selektivt, dvs om det har andra egenskaper än den grupp som besvarat enkäten. Från CF-statistiken vet man att bortfallet är störst bland de äldre ingenjörerna. Därav bör rimligen också följa att bortfallet är större bland de ingenjörer som har de högre befattningarna och de högsta lönerna. För att få en uppfattning om hur de definitions- och insamlingsmässiga skillnaderna mellan SAF- och CF-statistiken slår på de redovisade genomsnittslönerna har vi gjort en jämförelse mellan de två statistikmassorna. Detta gick till så att vi försökte para ihop individualuppgifter från SAF-statistiken med motsvarande uppgifter från CF-statistiken.

Denna matchning av individualuppgifter gjordes på 1970 års lönestatistik och den omfattade endast manliga ingenjörer anställda i företag som finns upptagna både i SAF:s och i CF:s företagsregister. Detta innebär att 11 738 civilingenjörer anställda i företag som är medlemmar i SAF men inte finns upptagna på CF:s företagslista inte omfattas av jämförelsen, inte heller 376 ingenjörer som är anställda i företag som inte är medlemmar i SAF. Med undantag för IBM är det huvudsakligen företag med få civilingenjörer. Den återstående gruppen som jämförelsen gäller består av 6 657 civilingenjörer. Dessa har delats upp i tre grupper: sådana som kunde identifieras i bägge materialen, CF-SAF-gruppen, sådana som endast kunde identifieras i CF:s statistik, CF-gruppen, och slutligen sådana ingenjörer som endast återfanns i SAF-statistiken, SAF-gruppen. Två statistikuppgifter ansågs härstamma från samma individ om de tillhörde samma företag, om åldersuppgifterna var desamma och om löneuppgifterna (inom viss marginal) var desamma. Tyvärr finns ej personnummer i CF-statistiken, varför identifieringen måste ske på ovan beskrivet sätt. Det innebär att ganska stora risker finns för fel vid identifieringen. Man kan ej vara säker på att företagskodningen skett efter exakt samma principer. De redovisade löneuppgifterna kan skilja sig åt då företaget och individen kan värdera och redovisa naturaförmåner, andra förmåner och tillägg olika, även om lönebegreppen i princip skall överensstämma. Naturligtvis kan man även tänka sig felaktiga åldersuppgifter, t ex på grund av stansfel, även om det bör vara relativt ovanligt. Resultatet av dessa identifieringsfel bör rimligen vara att vi identifierat för få uppgifter som härstammande från en och samma individ. Det antal ingenjörer som redovisas i CF-SAF-gruppen (tabell 2) bör därför vara för litet och antalet i CF-gruppen och i SAF-gruppen i motsvarande mån för högt. Om siffrorna vore riktiga skulle det innebära att CF endast lyckats värva 60 % av de 6 657 ingenjörerna som medlemmar och att företagen underlåter (med rätt eller orätt) att lämna uppgifter för närmare 20 % till SAF. Dessa två grupper är betydligt större än vad de två organisationerna hävdar som normalt. Vad skiljer nu dessa tre grupper åt? Vi skall först studera åldersfördelningen. Tabell 3

Tabell 2. Gruppindelning av CF-statistiken

Grupp	Antal civilingenjörer
CF-SAF	2 747
CF	1 237
SAF	6 657
	Summa 6 657
SAF-registrerade civilingenjörer i företag ej representerade i CF:s företagsregister	1 738
CF-registrerade civilingenjörer i företag som ej är medlemmar i SAF ..	376
	Totalt 8 771

visar att andelen äldre ingenjörer i CF-gruppen och i SAF-gruppen är större än i CF-SAF-gruppen. En förklaring till den högre genomsnittsåldern i CF-gruppen kan vara att den omfattar ingenjörer i företagsledande ställning, vilka rimligen bör vara äldre än genomsnittligt. Den relativt höga medelåldern i SAF-gruppen kan förklaras på tre sätt. CF har en lägre organisationsgrad bland äldre ingenjörer, man samlar inte in statistik från de äldsta åldersgrupperna och bortfallet är störst bland de medelålders och äldre. Figur 1 visar vilka skillnader i genomsnittlig lön som föreligger mellan de tre grupperna i olika åldrar. För varje åldersklass finner vi att den genomsnittliga lönen i CF-gruppen är högre än i de båda andra grupperna. Skillnaden ökar till och med ju äldre ingenjörerna blir. Skillnaderna mellan CF-CAF-gruppen och SAF-gruppen är små. Vad beror den genomgående högre lönen inom CF-gruppen på? Vi har tidigare konstaterat att denna grupp förmodligen till en del består av ingenjörer i företagsledande ställning, vilket kan vara förklaringen till de höga lönerna. Tyvärr finns det i CF-statistiken inte några

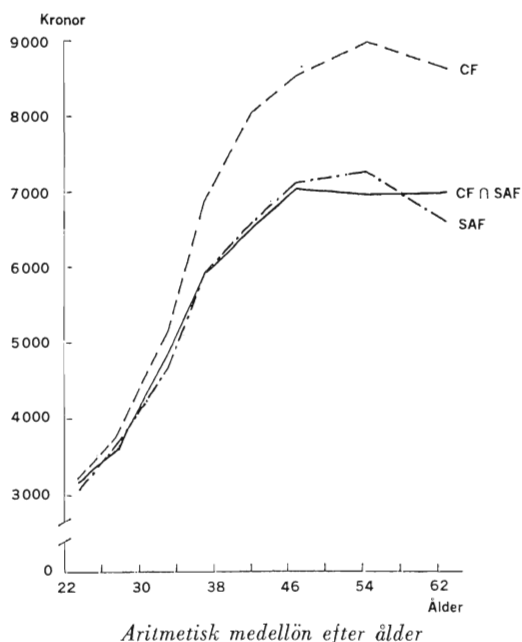
uppgifter om befattning. Det är därför inte möjligt att bestämma om detta är hela förklaringen eller ej. Ett skäl att misstänka att det även föreligger andra skillnader mellan CF-gruppen och de övriga två grupperna än den befattningsmässiga är att genomsnittslönen ligger högre även för de yngsta ingenjörerna.

En jämförelse av den individuella lönespridningen i de tre grupperna åldersklass för åldersklass visar att spridningen är största i CF-gruppen, därefter i SAF-gruppen och minst i CF-SAF-gruppen. Eftersom CF-gruppen troligen innehåller ingenjörer som leder stora företag, små företag och de som inte alls har företagsledande ställning, kan detta förklara den stora spridningen i CF-gruppen. Det är svårare att finna någon rimlig förklaring till skillnaden i spridning mellan SAF och CF-SAF-gruppen.

Om man ser CF:s lönestatistik som ett förhandlingsinstrument skulle man kunna argumentera för att de ingenjörer som har en företagsledande ställning inte skulle ingå i statistiken, därför att CF inte förhandlar för dessa. Om vi antar att CF-gruppen huvudsakligen består av ingenjörer av detta slag, hur mycket skulle det betyda för tex den genomsnittliga löneökningen om CF-gruppen inte togs med i statistiken? De tjänstemän som når en företagsledande ställning får en snabbare befordran än genomsnittligt, vilket gör att den genomsnittliga lönen för hela CF-kollektivet på den privata sidan av detta skäl ökar snabbare än för de civilingenjörer som finns med i SAF-statistiken. Om CF-gruppen inte vore med i CF-statistiken skulle den genomsnittliga löneökningen vara närmare 1 % lägre än vad den nu är, på grund av denna grupps snabba befordran. Samtidigt måste man emellertid komma ihåg att genomsnittsåldern är högre. Eftersom yngre ingenjörer som regel får större löneökningar än äldre skulle den genomsnittliga löneökningen

Tabell 3. Åldersfördelning för grupperna CF-SAF, CF och SAF år 1970 (%)

Grupp	Ålder								Alla	
	22—25	26—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—59	60—	%	Antal
CF-SAF	4,2	28,3	26,2	15,4	11,4	8,9	5,1	0,5	100,0	2 747
CF	5,8	18,5	20,6	14,0	15,4	13,5	11,0	1,1	99,9	1 237
SAF	2,8	17,7	21,0	14,8	14,6	10,3	14,4	4,4	100,0	2 673

på grund av skillnad i åldersfördelning bli cirka 1 % större om CF-gruppen togs bort från statistiken. Nettoeffekten av att avlägsna CF-gruppen skulle således vara i det närmaste noll. Annorlunda blir det naturligtvis om man gör åldersstandardiserade jämförelser. Då kommer befordringseffekten att slå igenom.

Om man, tex tänker sig, att de statistiska ålderstilläggen beräknas särskilt för civilingenjörsggruppen så skulle civilingenjörerna få något större potter om beräkningarna gjordes efter CF-statistiken än om de gjordes efter SAF-statistiken.

Vilka ytterligare slutsatser kan man dra av denna genomgång? Det är naturligt att rekommendera en viss översyn och komplettering av CF-statistiken så att några av de problem som nämnts ovan kan elimineras. Statistiken bör kompletteras med en befattningskod så att man åtminstone kan särskilja de ingenjörer som har en företagsledande ställning från de övriga. Vidare borde födelsedata kompletteras med födelsenummer så att man genom en matchning mot SAF-statistiken kan få en kontroll på framförallt de löneuppgifter som lämnats. Bortfallet kan angripas på flera sätt. Den första åtgärden bör naturligtvis vara att försöka komplettera utskickningslistorna. SAF-statistiken och den senaste folkräkningen borde kunna användas för detta ändamål. Sedan gäller det att övertyga civilingenjörerna om att svara! Ett bortfall kan man emellertid aldrig helt undvika. Man brukar då göra en särskild undersökning av bortfallet för att utröna om det kan ha snedvridande effekter. Som redan nämnts finns det goda grunder att misstänka att bortfallet i CF-statistiken kan ha speciella egenskaper och en bortfallsundersökning är därför angelägen.

Rationalisering på Ronneby Brunn

Rationaliseringsrådet SAF/SIF/SALF/CF har haft ett tvådagars seminarium i Ronneby Brunn där man har behandlat rationaliseringsfrågor innefattande ADB-utveckling.

Ett första seminarium som behandlade dessa områden genomfördes i december 1971. Deltagare i detta andra seminarium var, förutom rationaliseringsrådets ledamöter, industrifolk och företrädare för personalorganisationerna. Som utgångspunkt användes tre praktikfall i vilka rationaliseringsarbetet har nära anknytning till ADB-utveckling.

Efter inledningsanförande av ordföranden i rådet, direktör Alde Nilsson, lämnades en redogörelse för de tre praktikfallen: Bergvik och Ala AB, AB Iggesunds Bruk och Svenska Fläktfabriken.

Därefter indelades deltagarna i sex arbetsgrupper där man diskuterade dels praktikfallen dels generellt de problem som kan tänkas uppstå vid dylikt rationaliseringsarbete. Grupparbetet pågick även andra dagen. En populär punkt i programmet blev professor Staffan Perssons (Handelshögskolan i Stockholm) föredrag där han skisserade utvecklingen till dagens situation och några av perspektiven för den närmaste framtiden. Seminariet avslutades med gemensam debatt.

Som helhet sett, ett trivsamt arrangemang med många intressanta inlägg och problemställningar.